

Sas Ferenc

Forduló évek, évfordulók

A polgári társadalmakban, a 17–19. században szer-
ves fejlődéssel alakultak ki a modern rendőrségek
a közrend és a közbiztonság védelmére, jogszabályi
keretek között tevékenykedő, a közigazgatás része-
ként funkcionáló rendvédelmi hatóságként, állami
vagy önkormányzati fenntartással.

A modern magyar rendőrség megalakulását késlel-
tette a felemás kapitalista fejlődés, az állami függet-
lenség hiánya, illetve korlátozottsága, a költségve-
tési források szűkössége. Jelenkori rendőrségünk
országos hatáskörű állami fegyveres testületként
funkcionál. Hosszadalmas, sajátos fejlődés ere-
dménye a mai helyzet. Ebből adódik, hogy maig tart
a bizonytalanság, hogy melyik dátum tekinthető a
modern állami rendőrség születésnapjának.

Mi okozta, illetve mi okozza a bizonytalanságot?

A probléma gyökere az, hogy a rendőrség mai
státuszából ítéljük meg a múltat. A mai ismérvek-
nek megfelelő szervezetelődöt nem fogunk találni.
Állításunk igazolására tekintsük át röviden a válas-
adás szempontjából releváns 1867-től kezdődő kor-
szak rendvédelmének szervezési szempontú törté-
nelmi vázlatát.

A kiegészítés után a polgári államrendszer kialakítása
több lépésben történt. Kezdetben, a vármegyék-
ben a pandúrok, a városokban az önkormányzati
rendőrségek látták el a rendvédelmi funkciókat.

A közbiztonság elviselhetetlen állapotára utalt a
betyárvilág és az ellene létrehozott kormánybiztosi
intézmény. Nem véletlen, hogy ekkor – 1848 példája
nyomán – ismét felvetődött a rendvédelem államo-
sításának gondolata, különösen az ország gyorsan
fejlődő központját illetően. A 70-es évek elején
megkerülhetetlenné vált a Pest, Buda és Óbuda
egyesítéséből kialakítandó főváros létrehozása és
az itt működő rendőrségek egy szervezetben való
államosítása. Éles képviselőházi vita után 1872-ben
elfogadták a XXXVI. törvénycikket, amely kimond-
ta a három város egyesítését Budapest néven, a
fővárosi rendőrség államosítását, azaz a belügymi-
nisztériumi irányítás alá helyezését. Elodázták azon-
ban a rendőrségi törvény megalkotását, a szervezeti
és hatásköri kérdések szabályozását és a költség-
vetési források hosszú távú rendezését. A korábbi
önkormányzati rendőrségek állami kezelésbe véte-
lére 1873. december 15-én került sor az 1864 óta
pesti főkapitány, Thaisz Elek vezetésével, a korábbi
felkészületlen személyi állománnyal, a felemás álla-
mi és önkormányzati felügyelettel. Az ellentmondá-
sos intézkedések és a főkapitány sok hiányosságot
mutató tevékenysége nem hoztak látható fordulatot
a fővárosi rendőrség fejlődésében.

Alapos előkészítést követően elkészült az államo-
sítás jogállami biztosítója, az 1881. évi XXI. tör-
vénycikk, a rendőrségi törvény. Az európai normák-

nak megfelelő jogszabályt április 11-én fogadta el a parlament, s az július 1-jén lépett hatályba. Még ugyanebben az évben alakult meg a pandúr intézményt felváltó, vidéken országos hatáskörrel bíró katonai szervezettségű, honvédelmi miniszteri alárendeltségben működő csendőrség. 1881-ben tehát Magyarországon a rendvédelmi feladatok három intézménytípus – a fővárosi állami rendőrség, a városi önkormányzati rendőrség és a csendőrség – között oszlott meg.

A fővárosi és a vidéki városi önkormányzati rendőrsegek közötti színvonalbeli különbségek a budapesti rendőrség gyors fejlődése miatt egyre nagyobbak lettek. Nékám Ede gyöngyösi kapitány kezdeményezésére 1886-ban rendőrkapitányi kongresszust tartottak a problémák orvoslására. Javaslataik alapján, a kapitányok önkormányzatnak való kiszolgáltatottságát megszüntetendő, kihirdették az 1886. évi XXI. törvénycikket, amely kimondja, hogy a kapitányok kinevezése élethosszig tart. 1893-ban Hegedűs Sándor marosvásárhelyi főkapitány javaslatára a vidéki városi rendőrség államosítása érdekében tartottak rendőr kongresszust, mivel belátták, hogy az illetékesség tekintetében hermetikusan elválasztott megyék leküzdhetetlen akadályai a bűnüldöző munkának. Hegedűs és dr. Angyal Armand győri főkapitány államosítási törekvéseik támogatására alakították meg a Magyar Rendőr Tisztviselők Országos Egyesületét. Az egyesület hatékonyan érvelt az államosítás mellett, hangsúlyozva, hogy az élénkülő munkásmozgalom elleni fellépéshez szükséges az államrendészet megalapítása, a korszerű eszközökkel és módszerekkel dolgozó bűnözőkkel szemben sem lehet fellépni a régi szervezettséggel, miközben a vidéki rendőrsegek az önkormányzatok által áthárított nem rendőri feladatokkal kénytelenek küzdeni. Részleges sike-

rüknek tekinthető, hogy a határrendőrség 1906-ban történt felállítása után 1913-ban államosították a fiumei rendőrséget. Az első világháború által indukált feladatok felerősítették az államosítási akaratot. 1917. november 17-én Pekáry Ferenc miniszteri tanácsos vezetésével egy ügyosztály alakult a Belügyminisztériumban a vidéki városi rendőrsegek államosítására. (Pekáry kezdeményezésére szervezték meg azokat a tisztai tanfolyamokat is, amelyek a vidéki és a budapesti rendőrtisztek felkészültségének egységes színvonalra hozását szolgálták.) A Magyar Rendőr Tisztviselők Országos Egyesületének lapja, a Közbiztonság, 1917 novemberében pályadíjat tűzött ki egy hírlapi cikk megírására „*A háború után miként lehet a békés rendet biztosítani?*” címmel. A beérkezett nyolc pályamű közül Baksa János fővárosi kerületi kapitány és Barna Tibor kecskeméti rendőrpáncsnak munkája lett a győztes. Mindkét szerző az államosítandó, megerősítendő magyar rendőrségben látta a rendbiztosítékát. Az államosítási törekvés 1918. július 9-ére törvényjavaslati formát öltött. A Wekerle Sándor miniszterelnök által előterjesztett javaslat szerint az új szervezet része lesz a határrendészet és a fiumei rendőrség, a budapesti rendőrség státusza pedig változatlan marad. Az őszirózsás forradalom kitörése miatt a kérdés lekerült a napirendről.

A proletárdiktatúra idején az államosítási törekvések és az elkészült törvényjavaslat gondolatait felhasználva született döntés a rendvédelem teljes államosítására. A Belügyi Népbiztoság 1919. március 26-ai rendelete hozta létre a Vörös Őrséget, amely azonban a korábbi elképzelésektől elhatárolódva, alapvetően katonai szervezettséggel és irányítással funkcionált. Az ismert önvédelmi harc, és a Magyar Tanácsköztársaság bukása miatt az új rendvédel-

mi szervezet teljes körű kialakítására nem került sor, hasonlóan, mint 1848–49-ben, az államosított rendőrség létrehozásakor.

Az említett előkészületek és kísérletek után a vidéki városi rendőrsegek államosítását Beniczky Ödön belügyminiszter aláírásával 1919. október 1-jén kelt 5047/1919.ME.sz. törvénypótló kormányrendelet mondta ki. A román megszállás miatt a rendelet kihirdetésére október 19-én a Belügyi Közlönyben és november 4-én a szombathelyi Hivatalos Közlönyben került sor. Az államosítás a fővárosi rendőrség modellje és tapasztalata alapján valósult meg. A végrehajtáshoz kapcsolódó további jogszabályok közül kiemelendő a 39820/1921. VI.a.BM.sz. rendelet, amelyben először említi az országos főkapitányi tisztelet, és hangsúlyozzák, hogy a fővárosi rendőrség hatósági tagozódását és belszervezetét ez a rendelet egyelőre nem érinti. A rendelkezés magyarázatát az adja, hogy a rendőrség vidéki szervezetét alapvetően a budapesti rendőrség mintájára alakították ki, azzal a különbséggel, hogy a vidéki kerületi kapitányságokon az őrszemélyzet fölé nem állítottak főparancsnokságot, a budapestinél nagyobb földrajzi távolságok miatt. A vidéki kerületi főkapitány az őrszemélyzet felett a kapitányságvezetőn keresztül diszponált. Az államosított rendőrség hatékonyságának működése érdekében 1922-ig több, mint két tucat rendeletet adtak ki. Egyes kérdésekben két-három rendelet is megjelent, keresve a legjobb megoldást. Az államosítás a szó szoros értelmében menet közben valósult meg, miközben a budapesti rendőrség az egységes szervezetben egyes vonatkozásokban megőrizte megkülönböztetett szerepét. 1919-1945 között Magyarországon a rendvédelmi funkciókat az állami rendőrség és csendőrség látta el. Mindkét szervezet tekintéllyel és hatékonyan működött, tevékenységüket nemzetközi elismerés övezte.

Elsősorban a csendőrség második világháborús szerepvállalása miatt a szervezet sorsa megpecsételődött. Az 1690/1945.ME. sz. rendelettel a csendőrséget április 23-án megszüntették. Ezzel megteremtődött az ország egész területére hatáskörrel bíró rendőrség felállításának a lehetősége, amely a korábbi csendőrségi funkciókat is ellátja. Az 1945-1949-ben kiépült pártállami rendőrség már nem a rendőrségi törvény, hanem alacsonyabb jogszabályok és titkos belső normák alapján működött. A szovjet mintájú katonai jellegű szervezet számos szervezeti átalakulás mellett 1990-ig fennállt. A jogállami rendőrség kialakítása új korszakot nyitott a rendvédelem történetében. Az átalakítást megkönnyítette, hogy a magyar rendőrség utolsó fél évszázadában is számos elemét megőrizte a korábbi szervezeti kultúrának és utolsó évtizedekben a szakmaiságra törekvés jellemezte. Mai rendőrségünk rendőrségi és szolgálati törvények, nyílt jogszabályok alapján tevékenykedik, 2008-tól ismét ellát határőrségi funkciókat is. Működésében új távlatokat nyit, hogy 2004-től az Európai Unió tagországának rendőrségeként tevékenykedik.

Bizton állíthatjuk, hogy a magyar rendvédelem, így a rendőrség története az államalapítással kezdődik. Mi most azonban a modern rendőrség eredetét kutatjuk. Természetes, hogy az áttekintés kiindulópontja az államosított fővárosi rendőrség.

Sokatmondó a budapesti rendőrség félszázados fennállásának emlékünnepéről A Rend című újság 1923. december 15-i számában megjelent beszámoló.

„Lélekemelő szép háziünnepség keretében ünnepelte meg szombat délelőtt a budapesti m. kir. állami rendőrség államosításának ötvenedik évfor-

dulóját. Az emlékünnepegy a főkapitányság Ferenc József téri palotájában folyt le ...Az ünnepségen megjelentek: Rakovszky Iván belügyminiszter, Sipőcz Jenő főpolgármester a városi tanács küldöttségének élén, Koszó István és Lodik Gusztáv belügyi államtitkárok, vitéz Nagy Pál honvédségi főparancsnok, Wipplinger tábornok városparancsnok, Zhalender tábornok, csendőrségi felügyelő, báró Than Károly, a vegyes dandár parancsnoka, Leidenfrost ezredes, a rendőrtartalék parancsnoka, Ambrosy ezredes, csendőrkürelti parancsnok, Wulff Olaf folyamórségi vezérfelügyelő, Bartha Richárd, a kabinetiroda főnöke, Strache Gusztáv dr., a kir. ügyészség elnöke, Breuer Szilárd tűzoltó parancsnok, dr. Virostek Győző mentőfőorvos ...a nyugdíjas és a jelenlegi főkapitányhelyettesek ...” és a főkapitányság vezetői.

Marinovich Jenő főkapitány emlékbeszédét is közli az újság. Bevezető gondolata figyelemre méltó, ezért idézzük: „A székesfővárosi magyar királyi államrendőrség jubileumára különös komorsággal nehezedik a végzet, 1898-ban, amidőn államosításunk 25. évfordulóját méltattuk, Magyarország Nagyasszonya, Erzsébet ő császári és királyi felsége lett orgyilkosság áldozata, s ma, amidőn államosításunk 50. évfordulójáról emlékezünk meg, Magyarország hever romokban ...ünnepelésről szó sem lehet, hanem csak csendes megemlékezésről, mely a múlt dicsőségével szemben annál sivárabban tünteti fel a jelent.”

Az idézetekből kitűnik, hogy a fővárosi rendőrség az 1873-as államosítását tekintette születésnapjának, s ezt ünnepelte az integrált szervezet keretében 1923-ban is. A Rend című újság kiadásában megjelenő Rendőrségi Almanach 1923-ban vaskos kötettel jelentkezett, s benne 252 oldalon közölte az államo-

sított budapesti rendőrség történetét Vécsey Leó és Baksa János tollából. Jelzés értékű, hogy az évkönyv nem csak a fővárosi, de a vidéki főkapitányságok névsorát is közli.

1933-ban az Az Est című napilap képes összeállítást közölt a hatvanéves évforduló tiszteletére.

A téma iránt érdeklődő, 1942-ben, meglepetéssel egy díszkiadású hatalmas kötetet vehetett kezébe „A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941” címmel. A könyv címében, tartalmában felfogásváltást tükröz. A háborús évek ismét lehetetlenné tették a zavartalan ünneplést. A könyv megjelenése azonban önmagában méltó megemlékezés az évfordulóról.

Mi a magyarázata az új időszámításnak?

Egyrészt az, hogy az államosított országos rendőrség szervezete stabilizálódott, abba a fővárosi rendőrség szervesen integrálódott, miközben megőrizte az első az egyenlők közötti szerepét.

Másrészt az 1932-ben megszervezett vidéki főkapitányság szerepe, súlya jelentősen megnőtt a bécsi döntésekkel visszacsatolt országrészek rendőri feladatainak ellátásával.

Harmadrészt az is világossá vált, hogy az akkori fejlettségi szintet nem az 1873-as felemás államosítás, hanem az azt tartalommal megtöltő rendőrségi törvény 1881-es hatályba lépése illetve gyakorlatban való érvényesítése alapozta meg. A fővárosi rendőrségről szóló törvény alapján indult meg az a fejlődés, amely hazánkban egy olyan korszerű rendvédelmi szervezet kialakulását eredményezte, amely mértékül szolgált a vidéki rendőrség államosításához és amelyre a korabeli hatékony rendőrség épült.

A paradigmaváltás szellemének megfelelően a díszmű kellő súlyt fordított a vidéki rendőrség bemutatására is.

Több mint húsz év kellett ahhoz, hogy az országos rendőrség vezetésében tudatosuljon, a rendőrség működésének alapját képező 1881. évi XXI. törvény az a történelmi tény, amelyhez a modern magyar rendőrség születését lehet kötni. Ez a felismerés a történelmi fejlődés alakulása miatt közel ötven évig feledésbe merült.

Az 1945 utáni korszakban – miközben a régi rendőrség személyzete és szervezeti kultúrája egy ideig lényegében tovább élt –, az új szervezet ún. népi rendőrségnek definiálta magát, amely a korábbi rendőrséggel való folytonosságot megtagadta.

Ebből egyenesen következett, hogy a szervezet születését 1945-höz kötötték. Ez a felfogás egészen 1989-ig fennmaradt.

1989 után a polgári berendezkedés rendőrsége lázasan kereste identitását. A Budapesti Rendőr-főkapitányság már 1991-ben felvállalta a hagyományt, amikor megünnepelte megalakulásának 110. évfordulóját, visszatérve az 1942-es szemlélethez. Az 1990-ben minőségileg is újjáalakult Országos Rendőr-főkapitányság, mint az országos rendőrség önálló központi irányítója.

Garamvölgyi László

Tűzvonalban

Kevés olyan filmes vállalkozásról tudok, amelyek ilyen széleskörű igénynek akart és tudott megfelelni, mint a Tűzvonalban című sorozat, s immár (két évad után) méltán lett a Magyar Televízió egyik legnézettebb produkciója. Pedig a kezdet – sajátos magyar betegség? – most is nyögvenyelősen indult, évekkal ezelőtt néhány oldalas szinopszisban vázoltam egy meglehetősen újszerű tévés sorozat elképzeléseit. Hosszú éveken át figyeltem a hazai gyártású, szórványos (öt-hatévente voltak hasonló törekvések) kísérleteket, amelyek rendre felemásra sikeredtek, legalábbis abból a szempontból mindenképp, hogy reálisan bemutassák a rendőrség munkáját. Már a hivatás interpretálása megoldhatatlannak tűnő feladat elé állítja az alkotókat, hiszen összetett, mozgalmasszagalmas, embert próbáló szakmát kellene érdekes, szórakoztató módon bemutatni. Mindazonáltal egyszerre kell mind a külső, mind pedig a belső célcsoport kedvére tenni, hiszen mindegyik (joggal!) az öns szempontjai alapján fogalmaz meg kritikákat. A szakma érthetően hiteles ábrázolást, no és persze népszerűsítést vár, a néző pedig szórakozni szeretne, miközben folyton és mindenki összehasonlít, zömmel az e tárgyú külföldi sorozatok vonatkozásában, mert hát az az igazi konkurencia – ha már magyar nincs.

Nos, tehát az ötlet lényege az volt, iparkodjunk úgy megismertetni a szervezet tevékenységét, a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt helyét és

szerepét, a hivatás szépségeit és gyötrelmeit, hogy mindeközben villantsuk fel a rendőr hétköznapjait, a „civil szférát”, amelyben él, s igyekszik megoldani a gyakran konfliktusokkal terhelt magánéletének problémáit. Vélelmeztük: ettől lesz hiteles és emberi. Hiába persze a világos koncepció, ha nincs, aki megvalósítsa, évekig nem akadt gyártó, mígnem a véletlen folytán – az ilyen vállalkozásoknál gyakran döntő tényező a szerencse – az időközben forgatókönyvvé terebélyesedett iromány Hábermann Jenő producerhez került. Ő azonnal látott benne fantáziát, csakúgy, mint a közszolgálati televízió vezetése, így 2007 elején komolyan elkezdhattünk dolgozni, de pestiesen szólva, még mindig nem jöhetett volna létre a produkció, ha nincs Fonyódi Tibor (szerintem Magyarország egyik legjobb forgatókönyvírója). Miközben rekordidő, alig két hónap alatt elkészült az első tizenhét rész forgatókönyve (több mint, ezer oldal, hetente 50 perces adásokkal), a producer is összeállította a stábot, nyár elején elkezdődhetett a forgatás, szeptembertől pedig műsorra tűzte a televízió.

Már ez első, hivatalos kritikák jelezték, rendkívül pozitív a fogadtatás, még a visszafogottabb bírálók is elismerték, hogy valami újszerű kezdeményezés indult útjára, a magyar televíziózás történetében évtizedes hiányt pótolva, igényes és színvonalas sorozat elé nézünk. Óriási volt tehát

a várakozás, egyébiránt magam, a kezdeti epizódokat még nem találtam kiforrottnak, bár már az elején lehetett érezni, hogy az alkotók apait-anyait beleadtak. Kétségtelen, a sorozatot fel kellett vezetni, a főszereplőket bemutatni, megismertetni, függetlenül attól, hogy valamennyien népszerű és tehetséges színészek, de igaz ez a rendezőkre, gyártásvezetőkre, forgatókönyvírókra, a közreműködők mindegyikére. Vasárnap estéknél közel egymillió tekintet szegeződött a képernyőre, mind rokonszenvesebb lett a sorozat, ám, ami még ennél is fontosabb, hamar közkedvelt lett a kollégák körében is, s szerintem ez a legnagyobb siker.

A Tűzvonalba című produkció egy rendőrsőn játszódik, Budapesten a XIII. kerületben, hűen bemutatva azokat a mindennapi élethelyzeteket, amelyek az állampolgárok előtt kevésbé ismertek, ugyanakkor a szakmai „intimitások” a néző számára jól érzékeltetik ennek a szép hivatásnak mennyeit és poklait. A sorozat köntörfalazás nélkül ábrázolja a szakmai konfliktusokat (már az nagy merészség volt, hogy egy „bukott” kommandóست neveztek ki őrsparancsnoknak), a magánélet problémáival viaskodó kollégákat, akik ennek ellenére kiválóan szolgálnak (és védenek), miközben a háttérben egy valóságos krimi körvonalazódik. Igen, a főszereplők hús-vér, elsősorban egyenruhás figurákat alakítanak, akik egy

percre sem felejtik el, hogy rendőrök, esküjükben vállalt bűnüldözési kötelességüket még az életük árán is (szomorú példák vannak erre) teljesítik.

Álláspontom szerint a sorozat legnagyobb értéke a szakmaiság, amelynek – egyéb kritériumok mellett – talán a legnehezebb volt megfelelni, hiszen ez is összetett; egyfelől rendkívül fontos a rendőrök (és a felső vezetés) elvárásait teljesíteni, másfelől ott a közönség, akik természetesen szórakozni akarnak, tehát játékfilmet és nem dokumentarista alkotást várnak. Sok-sok kompromisszum árán lehet azt az arányt megtalálni, amely még megfelel a szakmai érdekeknek, de nem rontja le a hitelességet, ugyanakkor bőséges teret ad a művészi szabadságnak is.

Végezetül, kommunikátorként egy személyes vélemény: nagyon sok eszköz, módszer, technika létezik egy szervezet arculatának formálásához, imázsának alakításához, lakossági elfogadottságának megteremtéséhez, azonban a televíziós filmsorozatnál aligha van hatékonyabb. Jól látta, érzékeltte ezt a rendőri vezetés is, hiszen azonnal a Tűzvonalba támogatása mellett döntött, s mint kiderült, igen helyesen. Nagyságrendekkel javult a rendőrség megítélése, különösen a fiataloknál válik egyre népszerűbbé a testület, de más társadalmi célcsoportok véleménye is hasonló.